

Psychologické aspekty inklinovania k nedemokratickým štátnym režimom

Psychological aspects of leaning towards undemocratic state regimes

Mgr. Samuel Cibik, PhD.

Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

Bc. Petra Smržová

Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

Anotácia

Autori skúmajú definičné znaky jednotlivých druhov nedemokratických štátnych režimov a psychologické odôvodnenia, ktoré odôvodňujú podporu obyvateľstva voči takýmto režimom. Zistenia sú aplikované na Kórejskú ľudovodemokratickú republiku, v ktorej sú hľadané definičné znaky nedemokratických štátnych režimov a využívanie prostriedkov psychologicky odôvodňujúcich štátne represie a absenciu demokratického štátneho režimu.

Annotation

Authors examine the defining characteristics of individual types of undemocratic state regimes and the psychological justifications that justify the population's support for such regimes. The findings are applied to the Democratic People's Republic of Korea, where the defining features of undemocratic state regimes and the use of means that psychologically justify state repression and the absence of a democratic state regime are sought.

Kľúčové slová

autoritársky štátny režim, nedemokratický štátny režim, ideológia, psychologický strach, totalitarizmus

Key words

authoritarian state regime, ideology, undemocratic state regime, psychological fear, totalitarianism

I. Úvod

Nedemokratické štátne režimy nie je možné označiť len ako súčasť histórie, ale je potrebné o nich hovoriť ako o štátnych režimoch využívaných v aplikačnej praxi aj v súčasnosti. V 20. storočí sa ukázalo, že stabilita nedemokratických štátnych režimov nebola zabezpečená len prostredníctvom strachu a násilného donútenia občanov, ale predovšetkým získaním podpory u občanov. Táto stabilita bola teda zabezpečená ochotou občanov podporovať represívne opatrenia a nedemokratické kroky ich vlastných štátov.

Cieľom tohto článku je priniesť interdisciplinárny pohľad na problematiku nedemokratických štátnych režimov, špecifik ich pôsobenia na právo a ich podpory zo strany občanov. V prvej časti sú definované základné typy štátnych režimov so zameraním na autoritárske a totalitné formy vlády. Druhá časť sa venuje psychologickým aspektom, ktoré môžu prispieť k ich podpore zo strany verejnosti – konkrétne konceptu autoritárskej osobnosti, pôsobeniu skupinovej ideológie a vplyvu psychologického strachu. V tretej časti sú teoretické východiská využité pri výskume Kórejskej ľudovodemokratickej republiky s cieľom identifikovať prítomnosť skúmaných psychologických znakov podpory nedemokratického štátneho režimu. Domnievame sa totiž, že nedemokratické štátne režimy pretrvávajú predovšetkým v štátoch, ktoré dokážu úspešne apelovať na vnútorné presvedčenie jednotlivcov prostredníctvom každodennosti a všadeprítomnosti štátnej ideológie a stotožňovania štátu a štátnej ideológie. Takto formulovaný výskum umožňuje lepšie pochopiť, prečo aj v 21. storočí pretrváva podpora režimov, ktoré obmedzujú základné práva a slobody svojich občanov.

II. Nedemokratické štátne režimy a právo

Štátny režim spoločne s formou vlády a štátnym zriadením tvorí formu štátu. Možno ho definovať ako „*metódy vládnutia, metódy výkonu štátnej moci, to znamená spôsob, ako sa štátna moc vykonáva. Štátny režim sa v zásade rovná metódam vládnutia.*“¹ Štátny režim je teda spôsob, akým štát organizuje a vykonáva moc.² Stručne povedané môže byť demokratický a nedemokratický. Takéto striktné delenie štátnych režimov však ani zďaleka dostatočne neodzrkadľuje dynamiku spoločenského vývoja. Demokratický štátny režim totiž nie je samozrejmosťou, ktorá v štáte zotráva len kvôli označeniu štátu ako demokratického v ústavnom texte. Dôležitým totiž je, ako sú demokratické princípy v štáte skutočne dodržiavané a chránené v aplikačnej praxi. Totiž aj formálne demokratický štát môže byť nedemokratický.

Rovnako dôležité je mať na pamäti, že z demokratického štátu sa môže postupne stať nedemokratický štát. Práve preto zvykne byť štátny režim označovaný ako dynamická zložka formy štátu. Na pretvorenie štátneho režimu je potrebné, aby politická sila, ktorá odstráni demokratický štátny režim, mala dostatočnú podporu verejnosti. Štáty s demokratickým štátnym režimom totiž využívajú prostriedky konceptu brániacej sa demokracie – teda prostriedky, ktoré majú zabrániť nepriateľom demokracie, aby využili demokratické prostriedky na odstránenie demokracie, napr. tak, ako sa tomu stalo

¹ Prusák, J., Teória práva, Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1997, str. 160.

² Porovnaj tiež: Cibulka, L. a kol., Ústavné právo Slovenskej republiky : (štátoveda) – 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. str. 88.

v Nemecku pred druhou svetovou vojnou.³ Práve podpora nedemokratických tendencií zo strany verejnosti a jej dôvody sú predmetom tohto článku.

Čo teda odlišuje demokratické a nedemokratické štátne režimy? Demokratické štátne režimy sa vyznačujú niekoľkými znakmi. V takýchto štátoch sa štátna moc uskutočňuje na základe práva a v medziach práva, teda jej výkon je limitovaný ústavou a ústavne vymedzenými právomocami jednotlivých orgánov. V štáte existuje deľba moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu, pričom koncentrácia moci v rukách jednej osoby alebo politickej strany je neprípustná. Tomu zabraňuje systém brzd a protiváh. Štátna moc okrem toho, že je limitovaná, pochádza od občanov ako od suveréna. Pôvod moci od suveréna sa prejavuje v pravidelných, rovných, priamych voľbách s tajným hlasovaním. Občania majú garantované základné ľudské práva a slobody, pričom v prípade ich porušenia sa môžu domáhať ochrany pred zásahom štátu, a to vďaka súdnej kontrole ústavnosti a zákonnosti.⁴ Demokratický štátny režim teda umožňuje komukoľvek uchádzať sa o verejné funkcie a byť zástupcom suveréna. Zaručené je teda nie len aktívne volebné právo, teda možnosť voliť, ale aj pasívne volebné právo, ktoré znamená možnosť byť volený.

Nedemokratické štátne režimy sú také, pri ktorých absentujú znaky demokratického štátneho režimu. V nedemokratických štátnych režimoch je typickým znakom koncentrácia moci v rukách jednej osoby alebo politickej strany, pričom moc nemusí nevyhnutne pochádzať od suveréna. Osoby vykonávajúce moc v štáte teda nemusia byť iba zástupcami občanov, ktorí vykonávajú moc v štáte dočasne, ale môžu byť sami vnímaní ako zdroj moci v štáte, ktorý ju zároveň aj vykonáva. S tým súvisí aj obmedzenie politických práv občanov. Občania sa spravidla nemôžu uchádzať o vysoké politické funkcie, alebo sa môžu o tieto funkcie uchádzať iba v prípade členstva v príslušnej politickej strane. Politická opozícia neexistuje, resp. je obmedzená, a voči predstaviteľom politickej opozície sú vykonávané represívne opatrenia. Na ospravedlnenie takéhoto konania slúži propaganda a cenzúra riadená štátom. Politická opozícia môže byť označovaná napr. ako nepriateľ štátu, čím sa ospravedlňujú zásahy voči nej. Takéto štáty môžu byť medzinárodne izolované, čo môže pomôcť propagande, pretože každý, okrem vodcu, je nepriateľom. Takýto vodca môže byť vnímaný ako „spasiteľ“ štátu, resp. národa.⁵

Nedemokratické štátne režimy je možné ďalej klasifikovať na autoritársky režim, totalitarizmus a hybridné režimy. V nasledujúcich kapitolách budeme bližšiu pozornosť venovať znakom autoritárskych režimov a totalitných štátov.

Autoritársky režim

„Východisko pre vznik autokratickej diktatúry tvorí podľa Platóna neobmedzená demokracia. Ak v dôsledku zneužitia slobody dôjde k vnútorným nepokojom, hrozí, že niekto "z poverenia ľudu" prevezme

³ Bližšie pozri: Cibik, S., *Vývoj konceptu brániacej sa demokracie v slovenskom právnom poriadku*. In : Právny obzor, roč. 106, č. 3, 2023. str. 190 a nasl. alebo: CIBIK, S.: *The influence of ECHR jurisprudence on the concept of defending democracy*. In : JASKIERNIA, J., SPRYSZAK, K. (ed.): *75 lat oddziaływania Rady Europy na kształtowanie europejskiej przestrzeni prawnej w obszarze demokracji*. Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2025, str. 110 – 111.

⁴ Pozri: Nesvadba, A., *Teória štátu*, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2022. str. 99 – 100.

⁵ Pozri: Tamtiež. str. 104.

*zodpovednosť za ich vyriešenie.*⁶ Autoritársky režim môže byť označovaný aj ako autokratický (autokracia), prípadne diktatúra.

Hlavné znaky tohto druhu nedemokratického štátneho režimu je koncentrácia moci v rukách jednotlivca, alebo určitej úzkej skupiny ľudí, príp. jednej politickej strany. „*Pre vzťahy medzi predstaviteľmi diktátorského (autoritárskeho) režimu v jednotlivých územných častiach štátu sú charakteristické tieto znaky:*

- *vedúce osobnosti autokratického vedenia v centre i v územných regiónoch nie sú závislé na výsledkoch volieb (tie sú často zmanipulované v prospech členov vládnucej politickej strany), nie sú závislé ani na výsledkoch ľudovej kontroly, ale na obľube diktátora a na nominácii (oligarchický prvok)*
- *príslušný byrokrat je v obvode svojho pôsobenia hlavným nositeľom a vykonávateľom štátnej moci a určuje obsah a metódy činnosti všetkých podriadených štátnych i neštátnych zložiek politického ovládania spoločnosti (prvok byrokratický)*
- *námestníci diktátora sú ovládaní feudálnym spôsobom, t. j. prostredníctvom osobných privilégií, obohacovania a protekcionizmu. Navzájom sa predstihujú v úsilí o udržanie priazne diktátora tým, že horlivo likvidujú odpor skutočných alebo domnelých odporov straníckej a štátnej politiky.*⁷

S koncentráciou moci úzko súvisia iné znaky, ktorými sú nízka participácia verejnosti na správe verejných vecí, ktorá vyplýva z obmedzovania politického pluralizmu. Ten býva obmedzovaný eliminovaním opozície (pričom elimináciou opozície nemyslíme jej fyzické odstránenie, ale napr. zavádzanie rôznych foriem represíí voči predstaviteľom politickej opozície, ktoré jej sťažujú, resp. znemožňujú získať účasť na výkone moci v štáte). Takéto konanie býva pred občanmi ospravedlňované riadenou propagandou. Je otázne, do akej miery je v tomto prípade možné hovoriť o občanoch ako o suverénovi, pretože možnosť slobodného výberu svojich zástupcov ako vykonávateľov štátnej moci je otázna. Dôležitým znakom autokracie, ktorý ju odlišuje od totalitného štátu, je absencia štátnej ideológie.⁸

Totalitarizmus

Totalitarizmus je druh nedemokratického štátneho režimu, ktorý možno označiť ako ďalší vývojový stupeň autokracie. Autokracia totiž môže svojou existenciou a vývojom prerásť do vážnejšieho stupňa, ktorým totalitarizmus je. Totalitné štáty, ako možno označiť štáty, v ktorých sa tento režim využíva, však nemusia prejsť fázou autokracie. Môžu sa stať totalitnými priamo.

Aké sú dôvody, pre ktoré je totalitarizmus vážnejšou formou nedemokratického štátneho režimu v porovnaní s autokraciou? Okrem koncentrácie moci v rukách jedného vládcu, resp. veľmi úzkej skupiny ľudí a propagandy, teda znakov, ktoré sú v určitých modifikáciách prítomné aj v autoritárskych

⁶ Brösl, A., Dobrovičová, G., Kanárik, I., Základy štátovedy, Košice: Vysokoškolské učebné texty UPJŠ, 2000, str. 78.

⁷ Nesvadba, A., Teória štátu, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2022, str. 104 – 105.

⁸ Pozri napr.: Linz, J. J., *Totalitarian and authoritarian regimes*. Colorado : Lynne Rienner Publishers, Inc., 2000. str. 159 a nasl. alebo Schlumberger, O., *Authoritarian Regimes*. In : Oxford Handbooks Online, 2017. str. 7 a nasl.

režimoch, sú tu prítomné aj iné znaky. Práve ich prítomnosť naznačuje, že štát je totalitný. Na potláčanie politických oponentov sa môže využívať fyzické násilie, alebo dokonca ich fyzická likvidácia. Násilie sa môže využívať aj na „udržanie verejného poriadku“, teda potlačenie akéhokoľvek prejavu nesúhlasu s konaním štátu. Občanom nie sú potláčané len politické práva, ale takmer všetky základné ľudské práva a slobody. Štát totiž neovláda len verejný priestor, ale aj súkromie občanov. Človek v totalitnom štáte nie je cieľom, ale prostriedkom na dosiahnutie cieľov vládcu. Toto umožňuje okrem propagandy aj existencia štátnej ideológie⁹, ktorá slúži na legitimizovanie konania štátu – napr. zásahy do súkromia, obmedzovanie ľudských práv, násilie či koncentrácia moci. Tieto všetky činnosti štátu sú na základe propagandy vykonávané s cieľom dosiahnutia dokonalého spoločenského poriadku. Aby ten mohol byť dosiahnutý, všetci občania musia poslúchať jedinou pravdu, ktorú predstavuje a reprezentuje vládca. Na upevnenie dôvery a podpory ideológie sa v rámci propagandy využívajú napr. verejné podporné podujatia, teda napr. sprievody alebo manifestácie podpory voči vládcovi, režimu a ideológii. Účasť na týchto podujatiach nemusí byť dobrovoľná.¹⁰

Totalitarizmus ako druh nedemokratického štátneho režimu teda oveľa viac zasahuje do životov obyčajných ľudí, ako autoritársky. Napriek tomu, že nedemokratické štátne režimy vo všeobecnosti zasahujú do životov svojich občanov v rozličných smeroch, časť populácie ich podporuje. V nasledujúcej kapitole sa budeme venovať psychologickým dôvodom, pre ktoré majú nedemokratické štátne režimy podporu verejnosti a dokážu sa udržať pri moci.

Právo v nedemokratických štátnych režimoch

Prítomnosť formálneho právneho poriadku ešte neznamená, že štát je demokratický. V demokratickom štátnom režime je právo chápané ako rámec, ktorý obmedzuje výkon štátnej moci, chráni základné práva a slobody a vytvára predvídateľné prostredie pre jednotlivcov aj inštitúcie. Súdna moc, ústavné súdnictvo a mechanizmy kontroly ústavnosti slúžia ako nástroje, ktoré majú zabrániť tomu, aby sa právo stalo len technikou legitimizácie politických rozhodnutí. Právo tu zohráva predovšetkým ochrannú a garančnú funkciu vo vzťahu k jednotlivcovi a jeho autonómii. O ústavnom a právnom poriadku je možné konštatovať, že je faktickým, teda že písané právo korešponduje s aplikačnou praxou.¹¹

V nedemokratických štátnych režimoch formálna existencia právnych noriem pretrváva, avšak ich funkcia je podstatne odlišná. Právny poriadok slúži primárne na upevňovanie moci vládnucej elity, na reguláciu a obmedzovanie politickej súťaže a na legitimizáciu zásahov do práv jednotlivcov. Právo sa stáva nástrojom politického ovládania spoločnosti, nie limitom politickej moci.¹² Typickými znakmi sú oslabená alebo úplne chýbajúca nezávislosť súdnictva, selektívne uplatňovanie právnych noriem a široko formulované ustanovenia umožňujúce postihnúť „nepriateľov štátu“ či politickú opozíciu. Totalitné štátne režimy posúvajú tento trend ešte ďalej tým, že do právneho poriadku explicitne zavádzajú štátnu ideológiu. Ideológia nie je prítomná len v politickej praxi, ale stáva sa súčasťou

⁹ Bližšie pozri: Ptáčník, J., *Perspektivy využití Linzovy metodologie pro výzkum nedemokracie*. In : Středoevropské politické studie, roč. XIV, č. 2 – 3, 2012. str. 326 – 327.

¹⁰ Pozri napr.: Linz, J. J., *Totalitarian and authoritarian regimes*. Colorado : Lynne Rienner Publishers, Inc., 2000. str. 65 a nasl., alebo: BRÖSTL, A., DOBROVIČOVÁ, G., KANÁRIK, I.: *Základy štátovedy*. Košice : Vysokoškolské učebné texty UPJŠ, 2000. str. 113 a nasl.

¹¹ Cibulka, Ľ. a kol., *Štátoveda*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. str. 103.

¹² Pozri napr.: Gandhi, J., Przeworski, A., *Authoritarian Institutions and the Survival of Autocrats*. In : Comparative Political Studies, roč. 40, č. 11, 2007. str. 1281.

normatívnej štruktúry, a to prostredníctvom preambulí ústav, ustanovení o vedúcej úlohe jednej politickej strany, kodifikácie „revolučných tradícií“ či špecifických deliktov chrániacich ideologický základ štátu. Ústavný a právny poriadok je v tomto prípade možné označiť ako fiktívny (resp. právny, bez materiálneho napĺňania ochrany základných práv a ostatných funkcií obmedzujúcich moc štátu voči jednotlivcovi).¹³

V tejto časti je však mimoriadne dôležité spomenúť koncept brániacej sa demokracie. Postihovanie „nepriateľov štátu“, resp. „nepriateľov demokracie“ prostredníctvom obmedzovania ich politických práv je totiž hlavným nástrojom tohto konceptu.¹⁴ Bolo by teda možné zameniť prostriedky konceptu brániacej sa demokracie a inštitúty upevňujúce postavenie nedemokratických štátnych režimov, pretože ich podobnosť je značná. Nie je dokonca možné ani vylúčiť, že nedemokratické štátne režimy budú vo svojej aplikačnej praxi skrývať potláčanie práva parlamentnej opozície za ochranu demokracie, hoci *de facto* sa v štáte demokratický štátny režim nebude ani vyskytovať.¹⁵ Samotný koncept sa v čase s týmito praktikami vysporiadal a v súčasnosti je možné rozpoznať aj koncept tzv. immunized democracy.¹⁶ Ten spočíva na princípe, že orgány, ktoré majú v štáte rozhodovať o využití prostriedkov konceptu brániacej sa demokracie musia posudzovať, či bude väčším ohrozením demokracie využitie politických práv nepriateľmi demokracie, alebo obmedzenie týchto práv štátom a tým pádom aj popretie určitých demokratických princípov.¹⁷ Tento koncept teda kladie dôraz na proporionalitu pri obmedzovaní politických práv s cieľom obrany demokratického štátneho režimu.

III. Psychologické dôvody podpory nedemokratických štátnych režimov

Túžba po silnom vodcovi, poriadku a jednoduchých riešeniach v čase neistoty nie je len politický a politologický fenomén, ale aj psychologický jav. Autokratické systémy môžu ponúkať ilúziu bezpečia, jednoty a stability, pričom zároveň oslovujú základné potreby po príslušnosti a identite. Pochopenie týchto psychologických mechanizmov umožňuje lepšie porozumieť tomu, prečo sa autoritárske tendencie periodicky objavujú naprieč spoločnosťami a historickými obdobiami.

Autoritárska osobnosť

Jedným z kľúčových konceptov pri skúmaní tejto problematiky je autoritárska osobnosť. Jej koncept vznikol ako snaha porozumieť, prečo sa v nacistickom Nemecku, rozsiahle skupiny obyvateľstva podriadili totalitnému režimu. Tento typ osobnosti je charakteristický pre silnú identifikáciu obyvateľstva s autoritou, potrebu jednoznačných pravidiel, neznášanlivosť voči neistote a tendenciu stigmatizovať „iných“. Ľudia s tendenciou k autoritárskej orientácii môžu byť náchylnejší podporovať silných vodcov, čím posilňujú základy autokratických režimov.¹⁸ Autoritárska osobnosť sa často formuje

¹³ Tamtiež.

¹⁴ Pozri napr.: Loewenstein, K., *Militant Democracy and Fundamental Rights, I.* In : The American Political Science Review, roč. 31, č. 3, 1937. str. 423 – 424.

¹⁵ Cibik, S., *Vývoj konceptu brániacej sa demokracie v slovenskom právnom poriadku.* In : Právny obzor, roč. 106, č. 3, 2023. str. 191 – 192.

¹⁶ Pozri: Pedazhur, A.: *Struggling Challenges of Right-Wing Extremism and Terrorism within Democratic Boundaries: A Comparative Analysis.* In : Studies in Conflict and Terrorism, roč. 24, č. 5, 2001. str. 346.

¹⁷ Cibik, S.: *Vývoj konceptu brániacej sa demokracie v slovenskom právnom poriadku.* In : Právny obzor, roč. 106, č. 3, 2023. str. 192.

¹⁸ Pozri napr.: Adorno, T. W. a kol.: *The Authoritarian Personality.* New York : Harper and Row, 1950. str. 485.

v prostredí, kde výchova kladie dôraz na prísnu disciplínu, tresty a bezvýhradnú poslušnosť, pričom sa zároveň potláča samostatné a kritické uvažovanie. Dieťa si tak osvojuje hierarchické videnie sveta, ktoré neskôr prenáša aj na spoločenské a politické usporiadanie. Takíto ľudia majú tendenciu vnímať svet ako nestabilný a ohrozujúci, a preto majú sklon vyhľadávať silného vodcu, ktorý im ponúka pocit istoty, poriadku a bezpečia.¹⁹ Tieto závery vychádzajú z predpokladu, že spoločenské postoje a presvedčenia nie sú náhodné, ale sú konzistentne usporiadané pozdĺž jedného širokého ideologického rozmeru, pričom odrážajú osobnostné charakteristiky jednotlivca.²⁰

Skupinová ideológia

Úloha skupinovej ideológie spočíva v tom, že pomáha udržiavať podporu spoločenského systému. Udržiavanie podpory dosahuje tak, že nerovnosti predstavuje ako spravodlivé a oprávnené (resp. zaslúžené). To znamená, že ľudia dostávajú také postavenie a zaobchádzanie, aké si zaslúžia. Stereotypy o robotníckej triede, migrantoch, či Rómoch, ako o lenivých, nezodpovedných a málo inteligentných ľuďoch vedú k tomu, že ľudia vinia tieto skupiny zo svojej chudoby. Tým sa zabraňuje tomu, aby sa vina kládla spoločenskému systému.²¹

Stereotypizácia a skupinové ideológie teda fungujú ako forma ospravedlňovania diskriminácie a odporu voči členom určitej skupiny. Tento fenomén je možné nájsť aj na Slovensku. Ako príklad je možné uviesť skutočnosť, že od roku 2008 až do roku 2017 sa zvýšili nenávisťné, dokonca až násilné prejavy voči menšinám na Slovensku. Politológ k týmto číslam uvádza, že „nemá žiadne pochybnosti o tom, že táto atmosféra vznikla aktívnym pričinením politikov“.²²

Psychologický strach

Jedným z hlavných dôvodov, prečo ľudia podporujú autokratické režimy, je psychologický strach. V časoch krízy a neistoty sa mnohí snažia nájsť jednoduché odpovede a hľadajú autoritatívnych lídrov, ktorí im prisľubujú poriadok a istotu. Túžba po bezpečí ich často vedie k tomu, že sú ochotní obetovať časť svojich práv a slobôd výmenou za pocit stability.

Vodca, ktorý ponúka rýchle riešenia a zároveň ukazuje spoločného nepriateľa, dokáže premeniť kolektívny strach na podporu svojej moci. Autoritárski zmýšľajúci ľudia uprednostňujú silné a prísne vedenie pred slobodou alebo rovnosťou. Veria, že spoločnosť by mala fungovať podľa prísnych pravidiel a pod kontrolou autorít, ktoré zabezpečia poriadok a bezpečie. Sú veľmi citliví na chaos alebo zmeny, ktoré by mohli ohroziť tradičné hodnoty alebo stabilitu spoločnosti.²³ Ako bolo spomenuté, ľudia s autoritárskym zmýšľaním vnímajú svet ako miesto plné nebezpečenstiev a hrozieb.²⁴ Táto predstava pramení z ich silnej túžby udržať poriadok a bezpečnosť, ktoré pre nich majú väčšiu hodnotu než

¹⁹ Pozri napr.: Altemeyer, B.: *The Authoritarian Specter*. Cambridge, MA : Harvard University Press. 1996. str. 133.

²⁰ Tamtiež. str. 8 a nasl.

²¹ Sidanius, J., Pratto, F., *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. str. 38 a nasl.

²² Brutálne útoky, násilie a atmosféra nenávisti zamorili Slovensko. [online].

²³ Bližšie pozri: Gelfand, M., *Authoritarian leaders thrive on fear. We need to help people feel safe*. In : The Guardian, 2020. [online].

²⁴ Porovnaj napr.: Altemeyer, B., *The Authoritarian Specter*. Cambridge, MA : Harvard University Press. 1996. str. 133.

sloboda jednotlivca alebo jeho osobné názory. Takíto jedinci pevne veria v zachovanie existujúceho spoločenského poriadku a sú veľmi citliví na všetko, čo by ho mohlo ohroziť.²⁵

Výskumy ukazujú, že autoritárski zmýšľajúci ľudia viac vnímajú rôzne druhy hrozieb a reagujú na ne intenzívnejšie, ako ľudia s nižšou mierou autoritárskeho zmýšľania. Štúdia Cohrsa a Iblera²⁶ zistila, že takíto ľudia sú ochotní akceptovať aj tvrdšie, vyhrážajúce argumenty a viac ich ovplyvňujú správy plné hrozieb. Podobne Lavine a kol.²⁷ ukázali, že autoritárski zmýšľajúci ľudia si viac všimnú nebezpečné slová a citlivejšie na ne reagujú. Keď sa títo jedinci ocitnú v situácii, ktorá im pripadá nebezpečná alebo neistá, často zažívajú väčší stres, pretože ich pocit bezpečia a poriadku je ohrozený. Inými slovami, spoločenské hrozby u nich môžu vyvolať silnejší psychický tlak.

Túto myšlienku podporuje aj motivačný model duálneho procesu, ktorí hovorí o tom, že spoločnosť je nebezpečné a nepredvídateľné miesto. Tento pocit nebezpečenstva vedie ľudí k tomu, že chcú za každú cenu zabezpečiť bezpečie a poriadok v spoločnosti, často pomocou prísnych pravidiel a udržiavaním tradičných hodnôt. Takýto pohľad na svet si človek vytvára už od detstva, vplyvom svojich skúseností a výchovy. Taktiež sú na to náchylnejší ľudia s určitými povahovými črtami, ako napríklad otvorenosť voči skúsenostiam alebo svedomitosť.²⁸

Súvislosť medzi osobnostnými črtami, predsudkami a autoritárskym zmýšľaním analyzovali Sibley a Duckitt. Ich výskum odhalil, že jedinci s nízkou mierou otvorenosti voči novým skúsenostiam a zároveň s nižšou prívetivosťou, teda s menšou empatiou a toleranciou, majú tendenciu častejšie zastávať autoritárske a dominantné názory. Tieto názory sa prejavujú napríklad silným dôrazom na potrebu poriadku a bezpečnosti alebo snahou o nadradenosť voči iným skupinám. Zistilo sa tiež, že ľudia s nízkou prívetivosťou majú väčší sklon k sociálnej dominancii, zatiaľ čo nízka otvorenosť je spojená skôr s autoritárskym postojom. Tieto vzorce nie sú náhodné, pretože osobnostné rysy zohrávajú významnú úlohu pri formovaní nášho pohľadu na svet a ostatných ľudí.²⁹

IV. Analýza prítomnosti jednotlivých znakov v Kórejskej ľudovodemokratickej republike

Kórejská ľudovodemokratická republika (ďalej len „KĽDR“) predstavuje jeden z najvýraznejších príkladov totalitného štátneho režimu súčasnosti. Ide o štát, v ktorom sa znaky totalitarizmu neprejavujú len v politickej praxi, ale sú hlboko zakorenené v každodennom živote obyvateľstva. KĽDR možno charakterizovať ako štát s monopolom politickej moci, jedinou oficiálnou ideológiou a centralizovaným riadením spoločnosti

²⁵ Duckitt, J., *A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice*. In : *Advances in experimental social psychology*, roč. 33, 2001. str. 53.

²⁶ Cohrs, J. C., Ibler, S., *Authoritarianism, Threat, and Prejudice: An Analysis of Mediation and Moderation*. In : *Basic and Applied Social Psychology*, roč. 31, č. 1, 2009. str. 83 a nasl.

²⁷ Lavine, H., Lodge, M., Polichak, J., Taber, C., *Explicating the black box through experimentation: Studies of authoritarianism and threat*. In : *Political Analysis*, roč. 10, č. 4, 2002. str. 342 – 360. Citované podľa: Lavine, H., Lodge, M., Freitas, K.: *Threat, Authoritarianism, and Selective Exposure to Information*. In : *Political Psychology*, roč. 26, č. 2, 2005. str. 223.

²⁸ Bližšie pozri: Van Hiel, A., Cornelis, I., Roets, A., *The Intervening Role of Social Worldviews in the Relationship between the Five-Factor Model of Personality and Social Attitudes*. In : *European Journal of Personality*, roč. 21, č. 2, 2007. str. 132, 134-135.

²⁹ Pozri: Sibley, C., G., Duckitt, J., *Personality and Prejudice: A Meta-Analysis and Theoretical Review*. In : *Personality and Social Psychology*, roč. 12, č. 3, 2008. str. 256 a nasl.

prostredníctvom štátom kontrolovaných organizácií.³⁰ Na rozdiel od iných štátov s nedemokratickým štátnym režimom sa však v KĽDR totalitné črty pretavili do osobitného typu spoločenského poriadku, v ktorom sa štát, ideológia a vodca stali neoddeliteľnými prvkami systému. Moc tu nie je vykonávaná iba prostredníctvom inštitúcií, ale aj prostredníctvom presvedčenia – ideologického a emocionálneho. Spoločnosť je formovaná tak, aby každý jednotlivec vnímal vodcu ako nevyhnutnú autoritu, záruku prežitia a symbol národnej identity. V takto koncipovanom systéme sa totalitné mechanizmy neobmedzujú len na represiu, ale prenikajú aj do psychológie jednotlivca. KĽDR preto nemožno vnímať len ako politický fenomén, ale aj ako sociálno-psychologický experiment v aplikačnej praxi, v ktorom sa moc udržiava nielen silou, ale predovšetkým vnútorne prijatým presvedčením o nevyhnutnosti svojej existencie so všetkými svojimi prvkami.

Genéza politického systému v KĽDR

Počiatky severokórejského totalitarizmu siahajú do obdobia po druhej svetovej vojne, keď bola v roku 1948 pod ochranou Sovietskeho zväzu založená Kórejská ľudovodemokratická republika, na ktorej čele stál Kim Ir Sen. Od svojho vzniku sa režim opieral o kombináciu sovietskeho modelu centralizovanej moci a tradičných konfuciánskych predstáv o hierarchii, poslušnosti a úcte k autorite.³¹ Vďaka tomu mohol vzniknúť štátny režim, v ktorom sa základným prvkom spoločenskej stability stala lojalita voči vedeniu štátu. Kim Ir Sen dokázal postupne pretvoriť politickú stranu na nositeľku štátnej moci. Strana práce Kórey sa v priebehu krátkeho obdobia stala prakticky totožnou so štátom, pričom vodca sa stal jej neoddeliteľným centrom. Osobná oddanosť voči vodcovi nadobudla charakter nielen politickej, ale aj morálnej povinnosti. Moc tak nebola vnímaná ako delegovaná občanmi, ale ako prirodzený prejav vodcovej autority, ktorej cieľom je ochraňovať národ pred vonkajšími a vnútornými nepriateľmi.

Po smrti Kim Ir Sena v roku 1994 nastal v Kórejskej ľudovodemokratickej republike jav, ktorý nemá v komunistických režimoch obdobu. Moc prešla dedičným spôsobom na jeho syna Kim Jong Ila. Prechod moci však nebol okamžitý. Po smrti Kim Ir Sena nasledoval prejav konfuciánskych predstáv v podobe trojročného smútku v štáte, počas ktorého formálne zostali miesta prezidenta a predsedu vládnucej strany uvoľnené.³² Moc však postupne prešla na Kim Jong Ila ako na najstaršieho syna. Odôvodnenie možno opäť hľadať v konfuciánskej predstave o hierarchii, podľa ktorej má najstarší syn zdediť, prijať a napíňať otcovu vôľu.³³ Nástupom Kim Jong Una došlo k potvrdeniu uplatňovania rodového nástupníctva v štáte, čím sa táto dedičná sukcesia stala trvalým znakom štátu a štátneho režimu. Moc sa v takomto systéme neodovzdáva prostredníctvom demokratických procesov ani straníckych mechanizmov, ale ako symbolické dedičstvo, ktoré je vnímané ako prirodzené pokračovanie revolučnej rodovej línie.

Štátna ideológia

Ideológia v KĽDR býva označovaná pojmom Juche. V základe tejto doktríny stojí filozofický postulát, že „človek je pánom všetkého a rozhoduje o všetkom“. Takto znie oficiálna interpretácia Kim Jong Ila. Táto filozofia presúva ťažisko na vedomie, autonómiu a „revolučnú“ vôľu ľudu, pričom zároveň otvára

³⁰ Bližšie pozri: Linz, J. J., *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder : Lynne Rienner Publishers, 2000. str. 70 – 87.

³¹ French, P., *North Korea: The Paranoid Peninsula. 2nd edition*. London : Zed Books, 2007. str. 39 – 40.

³² Tamtiež. str. 60.

³³ Tamtiež. str. 59.

priestor pre ústrednú rolu „vodcu“ ako toho, kto masám „prináša vedomie“.³⁴ V praxi však Juche nefunguje ako neutrálna filozofia. Je inštitucionálne používaná na legitimizáciu osobnej a rodovej authority. Systém štátnej ideológie bol vybudovaný tak, aby prepojil nacionalistické prvky, konfuciánske vzory lojality a moderný kult osobnosti do jedného rámca, ktorý posilňuje emocionálnu identifikáciu s vodcom a štátom (ako popisujeme v predchádzajúcej podkapitole).

Druhou zložkou štátnej ideológie je novší koncept, tzv. Sŏn'gun, teda politika „armády na prvom mieste“. Sŏn'gun posilnila pozíciu Ozbrojených síl ako kľúčového inštitucionálneho piliera štátu, čo umožnilo režimu presunúť prioritu v alokovaní zdrojov smerom k armáde. Tento presun mal dvojité efekty. Po prvé militarizoval verejnú rétoriku a hospodársku racionalitu (vysvetľovanie obetí a núdzových opatrení ako otázky bezpečnosti štátu) a súčasne poskytol nástroj, ktorým sa prípadné vnútorné krízy a externé hrozby (reálne alebo domnelé, resp. ideologické) interpretovali ako dôvody k pevnej obrane režimu. V praxi taktiež umožnila prežitie režimu v ťažkých obdobiach (fáza hospodárskeho kolapsu a hladomoru), lebo umožnila sústrediť politickú a materiálnu moc v čo najlojálnejších inštitúciách. Dôležitou úlohou Sŏn'gun je chrániť Juche ako hlavnú politickú ideológiu štátu.³⁵ Juche a Sŏn'gun v súčasnosti nemožno vnímať oddelene, hoci ide o dva „bloky“ štátnej ideológie. Juche tvorí ideologický rámec s dôrazom na osobnosť vodcu. Sŏn'gun je nástrojom na zabezpečenie dodržiavania Juche prostredníctvom myšlienky armády na prvom mieste. Spoločne tvoria systém, ktorý legitimizuje koncentráciu moci, posilňuje kult osobnosti a zaisťuje, že ideológia má zároveň inštitucionálnu a psychologickú oporu.

Ideológia sa teda premietla aj do právneho poriadku. Okrem už spomenutých právnych presahov a priamych dopadov ideológie na životy obyvateľov je v KĽDR možné nájsť ešte aj ústavné vyjadrenie ideológie. Ideológia Juche a Sŏn'gun sú zakotvené priamo v ústavnom texte v čl. 3. Článok 11 Ústavy KĽDR hovorí o postavení Kórejskej strany práce. Podľa tohto článku vykonáva KĽDR všetky činnosti pod vedením Kórejskej strany práce. Okrem zakotvenia ideológie je teda v ústavnom poriadku KĽDR zakotvená aj „vedúca úloha“ jednej politickej strany. Ústava v čl. 5 hovorí, že „*Všetky štátne orgány KĽDR sú organizované a riadené na princípe demokratického centralizmu.*“ Na základe tohto článku by bolo možné vyvodiť dva závery. Po prvé sa v KĽDR uplatňuje demokratický štátny režim a po druhé je KĽDR unitárnym štátom s centralizáciou výkonu štátnej moci.³⁶ Nedemokratické štátne režimy relatívne s obľubou konštatujú, že sú demokratickými štátnymi režimami, avšak samotný čl. 11, ktorý zakotvuje vedúcu úlohu jednej politickej strany v štáte popiera toto tvrdenie. Je teda možné konštatovať, že ústava je v tejto oblasti fiktívna.³⁷

Zvláštnosťou v právnom poriadku, ktorá nasvedčuje, že v KĽDR nemožno hovoriť o demokratickom štátnom režime, je uplatňovanie imperatívneho mandátu poslancov parlamentu, teda typu mandátu, ktorý sa v súčasnosti v demokratických parlamentoch neuplatňuje.³⁸ Zakotvenie imperatívneho mandátu je možné nájsť v čl. 7, ktorý hovorí: „*Poslanci orgánov zvrchovanosti na všetkých úrovniach*

³⁴ Bližšie pozri: IL, K. J.: *On the Juche idea*. Pyongyang : Foreign Languages Publishing House, 1982. str. 29 a nasl.

³⁵ Bližšie pozri napr.: Denney, S., Green, C., Cathart, A., Kim Jong-un and the practice of Songun Politics. In : Cathart, A., Winstanley-Chesters, R., Geen, CK. (ed.): *Change and Continuity in North Korean Politics*. London : Routledge, 2016. str. 59 a nasl.

³⁶ Cibulka, Ľ. a kol.: *Štátoveda*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. str. 68.

³⁷ Tamtiež. str. 103.

³⁸ Pozri napr.: Giba, M. a kol., *Ústavné právo*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019. str. 173.

majú úzke väzby so svojimi voličmi a sú im zodpovední za svoju prácu. Voliči môžu kedykoľvek odvolať poslanca, ktorého zvolili, v prípade, že stratí dôveru.“ V zmysle čl. 6, ktorý hovorí že orgánmi zvrchovanosti sú všetky úrovne „od okresného ľudového zhromaždenia po Najvyššie ľudové zhromaždenie“ je možné dospieť k záveru, že odvolateľným poslancom je aj poslanec parlamentu. Pri poslancoch sa teda uplatňuje imperatívny mandát s ústavno-politickou zodpovednosťou, teda na odvolanie poslanca je postačujúca strata dôvery voličov a nie konkrétne porušenie ústavou stanovenej povinnosti.

Triedna klasifikácia

V KĽDR existuje systém triednej klasifikácie obyvateľstva, tzv. songbun. Ide o štátom spravovaný register, ktorý prideluje každému občanovi spoločenský status na základe jeho politickej spoľahlivosti, pôvodu a rodinnej histórie. V praxi tento systém predstavuje ideologický základ selektívneho prístupu štátu k občanom – určuje, kto má prístup k vzdelaniu, zamestnaniu, členstvu v Strane práce Kórey alebo k životu v hlavnom meste.³⁹ Songbun má korene v povojnovom období, keď sa režim snažil odlíšiť „revolučných“ občanov od tých, ktorí pochádzali z „nepriateľských“ spoločenských vrstiev, teda napr. statkárov, obchodníkov, kresťanských a budhistických kňazov či ľudí s väzbami na juh.⁴⁰ Pôvodne vznikli tri kategórie, ktoré sa však postupom času rozčleňovali na rôzne nové kategórie a podkategórie. V súčasnosti existujú tri skupiny a okolo 50 kategórií občanov.⁴¹ Toto potvrdzuje aj správa Human Rights Watch, ktorá hovorí o existencii troch základných skupín občanov, a to konkrétne lojálnych, váhavých a nepriateľských, čím „ospravedlňuje diskrimináciu ľudí z nižších spoločenských vrstiev v zamestnaní, usídlení alebo vzdelávaní“.⁴²

Z psychologického hľadiska predstavuje songbun mimoriadne účinný nástroj štátnej disciplíny. Samotné vedomie, že status možno kedykoľvek stratiť, vytvára v obyvateľstve vnútorný pocit ohrozenia. Lojalita voči režimu sa tak stáva podmienkou prežitia a teda pramení nie z presvedčenia, ale z čistého pudu sebazáchovy. Tento trvalý psychologický tlak nahrádza fyzické násilie a zaisťuje, že poslušnosť sa udržiava aj bez neustálej fyzickej represie.⁴³

Psychologické znaky podpory štátneho režimu

Znaky, ktoré sme popísali v druhej kapitole je teda možné nájsť aj v KĽDR. Vzťah k autoritárskej osobnosti sa v KĽDR formuje od detstva. Konfuciánske predstavy o vodcovi, ktorý je vnímaný ako otec a ochranca národa, jedine pod ktorého vedením môže národ existovať, je základom autoritárskej osobnosti ako znaku podpory nedemokratických štátnych režimov. Skupinové ideológie, resp. štátne ideológie sú v KĽDR viaceré. Venovali sme sa Juche, Sŏn'gun a songbun, no vo všeobecnosti možno konštatovať, že severokórejská propaganda je vystavaná na predstave, že prežitie národa je možné len

³⁹ Bližšie pozri napr.: OSN: Správa vyšetrovacej komisie o ľudských právach v Kórejskej ľudovodemokratickej republike. str. 8 a nasl.

⁴⁰ Lankov, A., *The Real North Korea: Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia*. New York : Oxford University Press, 2013. str. 41.

⁴¹ Pozri: Collins, R., *Marked for Life: Songbun North Korea's Social Classification System*. Washington : The Committee for Human Rights in North Korea. 2012. str. 12 a nasl., 24 a nasl.

⁴² Pozri: World report 2023 North Korea. [online].

⁴³ Lankov, A., *The Real North Korea: Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia*. New York : Oxford University Press, 2013. str. 84.

prostredníctvom jednoty pod vedením vodcu. Tento rámec vytvára pocit kolektívnej identity a zároveň legitimizuje represiu, pretože kritika štátu je v podstate interpretovaná ako útok na samotný národ. Najsilnejším nástrojom udržiavania moci však zostáva psychologický strach. Režim systematicky využíva represie, tresty a princíp kolektívnej viny, podľa ktorého je rodina vinníka potrestaná spolu s ním. Strach je pritom udržiavaný nielen hrozbou fyzického násillia, ale aj stratou sociálneho postavenia, práce či prístupu k základným zdrojom, teda zhoršením svojho postavenia v rámci songbun.

V. Záver

Stabilita nedemokratických režimov, a najmä totalitných štátov, nie je založená výlučne na moci a represii, ale aj na sofistikovaných psychologických mechanizmoch. Prípád KĽDR potvrdzuje, že dlhodobé pretrvávajúce totalitného systému je podmienené vnútornou legitimizáciou moci, ktorú režim dosahuje prostredníctvom ideológie, strachu a kontroly sociálnej identity. Ideológia Juche a Sŏn'gun zabezpečujú prepojenie osobnej autority vodcu so štátnou existenciou, čím sa moc stáva symbolicky, ale aj fakticky nedotknuteľnou. Systém songbun mení politickú lojalitu na existenciálnu podmienku spoločenského (ale aj faktického) prežitia a vytvára dlhodobú psychologickú závislosť občanov od režimu. Psychologický strach posilnený kolektívnou vinou a permanentným dohľadom zabezpečuje vnútornú disciplínu spoločnosti bez potreby otvoreného násillia. Severná Kórea tak predstavuje extrémny, no teoreticky cenný príklad fungovania totalitného štátneho režimu, v ktorom sa moc udržiava kombináciou štátnej ideológie (vrátane dominantného postavenia vodcu), sociálnej stratifikácie a psychologického donútenia. Pochopenie týchto mechanizmov je nevyhnutné nielen pre analýzu nedemokratických štátnych režimov, ale aj ako varovanie pred tým, že psychologické predpoklady poslušnosti a potreby silného vodcu sú do väčšej alebo menšej miery prítomné v každej spoločnosti, bez ohľadu na jej aktuálny štátny režim.

Použité informačné zdroje:

1. Adorno, T. W. a kol., *The Authoritarian Personality*, New York: Harper and Row, 1950, 990 str.
2. Altemeyer, B., *The Authoritarian Specter*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996, 374 str.
3. Brösl, A., Dobrovičová, G., Kanárik, I., *Základy štátovedy*, Košice: Vysokoškolské učebné texty UPJŠ, 2000, 230 str.
4. Brutálne útoky, násillie a atmosféra nenávisti zamorili Slovensko [online]. [cit.2025-13-05] Dostupné na internete: <https://www.topky.sk/cl/100535/1739381/Brutalne-utoky-nasilie-a-atmosfera-nenavisti-zamorili-Slovensko>
5. Cibik, S., The influence of ECHR jurisprudence on the concept of defending democracy. In: Jaskiernia, J., Spryszak, K. (ed.), *75 lat oddziaływania Rady Europy na kształtowanie europejskiej przestrzeni prawnej w obszarze demokracji*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2025, str. 107–121.

6. Cibik, S., Vývoj konceptu brániacej sa demokracie v slovenskom právnom poriadku. In: Právny obzor, roč. 106, č. 3, 2023, str. 189–201.
7. Cibulka, Ľ. a kol., Štátoveda, Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 358 str.
8. Cibulka, Ľ. a kol., Ústavné právo Slovenskej republiky: (štátoveda) – 1. vyd., Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, 280 str.
9. Cohrs, J. C., Ibler, S., Authoritarianism, Threat, and Prejudice: An Analysis of Mediation and Moderation. In: Basic and Applied Social Psychology, roč. 31, č. 1, 2009, str. 81–94.
10. Collins, R., Marked for Life: Songbun North Korea's Social Classification System, Washington: The Committee for Human Rights in North Korea, 2012, 119 str.
11. Denney, S., Green, C., Cathart, A., Kim Jong-un and the practice of Songun Politics. In: Cathart, A., Winstanley-Chesters, R., Geen, C. K. (ed.), Change and Continuity in North Korean Politics, London: Routledge, 2016, str. 53–64.
12. Duckitt, J., A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In: Advances in Experimental Social Psychology, roč. 33, 2001, str. 41–113.
13. French, P., North Korea: The Paranoid Peninsula, 2. vydanie, London: Zed Books, 2007, 334 str.
14. Gandhi, J., Przeworski, A., Authoritarian Institutions and the Survival of Autocrats. In: Comparative Political Studies, roč. 40, č. 11, 2007, str. 1279–1301.
15. Gelfand, M., Authoritarian leaders thrive on fear. We need to help people feel safe. In: The Guardian [online]. [cit.2025-14-05] Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/jan/02/authoritarian-leaders-people-safe-voters>
16. Giba, M. a kol., Ústavné právo, Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, 481 str.
17. Il, K. J., On the Juche Idea, Pyongyang: Foreign Languages Publishing House, 1982, 84 str.
18. Lankov, A., The Real North Korea: Life and Politics in the Failed Stalinist Utopia, New York: Oxford University Press, 2013, 283 str.
19. Lavine, H., Lodge, M., Polichak, J., Taber, C., Explicating the black box through experimentation: Studies of authoritarianism and threat. In: Political Analysis, roč. 10, č. 4, 2002, str. 342–360.
20. Lavine, H., Lodge, M., Freitas, K., Threat, Authoritarianism, and Selective Exposure to Information. In: Political Psychology, roč. 26, č. 2, 2005, str. 219–244.

21. Linz, J. J., *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2000, 343 str.
22. Loewenstein, K., *Militant Democracy and Fundamental Rights*, I. In: *The American Political Science Review*, roč. 31, č. 3, 1937, str. 417–432.
23. Nesvadba, A., *Teória štátu*, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2022, 166 str.
24. Pedahzur, A., *Struggling Challenges of Right-Wing Extremism and Terrorism within Democratic Boundaries: A Comparative Analysis*. In: *Studies in Conflict and Terrorism*, roč. 24, č. 5, 2001, str. 339–359.
25. Prusák, J., *Teória práva*, Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1997, 307 str.
26. Ptáčník, J., *Perspektivy využitia Linzovej metodologie pro výzkum nedemokracie*. In: *Středoevropské politické studie*, roč. XIV, č. 2–3, 2012, str. 315–336.
27. Schlumberger, O., *Authoritarian Regimes*. In: *Oxford Handbooks Online*, 2017, 36 str.
28. Sibley, C. G., Duckitt, J., *Personality and Prejudice: A Meta-Analysis and Theoretical Review*. In: *Personality and Social Psychology*, roč. 12, č. 3, 2008, str. 248–279.
29. Sidanius, J., Pratto, F., *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, 416 str.
30. Van Hiel, A., Cornelis, I., Roets, A., *The Intervening Role of Social Worldviews in the Relationship between the Five-Factor Model of Personality and Social Attitudes*. In: *European Journal of Personality*, roč. 21, č. 2, 2007, str. 131–148.
31. *World report 2023 North Korea* [online]. [cit.2025-26-10] Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/north-korea>